

Sexuální chování v ČR – situace a trendy

Petr Weiss, Jaroslav Zvěřina

Sexuální chování v ČR – situace a trendy

Petr Weiss, Jaroslav Zvěřina

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Weiss, Petr

... Sexuální chování v ČR - situace a trendy / Petr Weiss,
Jaroslav Zvěřina. -- Vyd. 1. -- Praha : Portál, 2001. -- 160 s.
ISBN 80-7178-558-X

613.88 * 176 * 316.72/.75

- lidská sexualita
- sexuální chování -- Česko
- sexuální morálka -- Česko
- Česko -- kultura a společnost
- výzkumné zprávy

Lektorovali MUDr. Radkin Honzák, CSc.,
a doc. PhDr. Petr Macek, CSc.
© Petr Weiss, Jaroslav Zvěřina, 2001
Portál, s. r. o., Praha 2001

ISBN 80-7178-558-X

Úvod	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Vývojové trendy v oblasti sexuální morálky	13
2 Výzkum sexuálního chování	20
2.1 Kinseyho „Reporty“	20
2.2 Společenské kontexty výzkumů	21
2.3 Výzkumy sexuálního chování obyvatel USA	24
2.4 Výzkumy v jiných zemích	25
2.5 Situace v České republice	27
2.6 Metodologické problémy výzkumů	28
2.7 Změny v oblasti sexuálního chování	29
II VÝZKUMNÁ ČÁST	35
Soubor a metoda	35
1 Koitální debut	37
Výsledky	37
1.1 Věk první soulože	37
1.2 Iniciativa při první souloži	38
1.3 Charakteristiky partnerů při prvním pohlavním styku	39
1.4 Antikoncepce při první souloži	40
Diskuse	41
Závěry	44

2 Masturbační aktivita	45
Výsledky	45
2.1 Zahájení masturbačních aktivit	45
2.2 Častost masturbace	46
Diskuse	47
Závěry	49
3 Partnerské sexuální aktivity	50
Výsledky	50
3.1 Partnerské sexuální aktivity	50
3.2 Sexuální apetence	53
3.3 Celková sexuální spokojenost	54
Diskuse	54
Závěry	58
4 Sexuální vzrušivost českých žen	60
Výsledky	60
4.1 Typ sexuální vzrušivosti	60
4.2 Orgastická schopnost	61
4.3 Sexuální poruchy	63
Diskuse	64
Závěry	68
5 Počty sexuálních partnerů	69
Výsledky	70
5.1 Celoživotní počty partnerů	70
5.2 Počet partnerů v posledním roce	70
5.3 Náhodní sexuální partneři	72
Diskuse	73
Závěry	75
6 Antikoncepční chování	76
Výsledky	77
6.1 Antikoncepce používaná se stálým partnerem	77
6.2 Antikoncepce při styku s náhodným partnerem	78
Diskuse	79
Závěry	82

7 Mimomanželské sexuální styky	83
Výsledky	83
7.1 Výskyt EMS	83
7.2 Počty mimomanželských partnerů	84
7.3 Charakter EMS	85
Diskuse	85
Závěry	87
8 Zkušenosti s komerčním sexem	88
Výsledky	89
8.1 Výskyt zkušeností s komerčním sexem	89
8.2 Charakter komerčních sexuálních aktivit	89
8.3 Použití kondomu při komerčním sexu	90
Diskuse	91
Závěry	93
9 Prevalence homosexuální orientace a homosexuálních aktivit	94
Výsledky	95
9.1 Homosexuální zkušenosti	95
9.2 Sexuální orientace	96
Diskuse	96
Závěry	102
10 Sexuální postoje	103
Výsledky	104
10.1 Postoje k interrupci	104
10.2 Postoje k předmanželským pohlavním stykům	104
10.3 Postoje k pornografii	105
10.4 Postoje ke skupinovému sexu	106
10.5 Postoje k mimomanželským stykům	106
10.6 Postoje k náhodným sexuálním stykům	107
10.7 Postoje k masturbaci	107
10.8 Postoje k homosexualitě	108
10.9 Postoje k antikoncepci	108
Diskuse	109
Závěry	112

11 Sexuální zneužití v dětství	114
Výsledky	115
11.1 Způsob zneužití	115
11.2 Stupeň známosti pachatele	115
11.3 Oznámení zneužití	116
Diskuse	116
Závěry	118
12 Zkušenosti se sexuálně agresivním chováním	119
Výsledky	120
12.1 Násilný styk v anamnéze u žen	120
12.2 Věk žen v době znásilnění	120
12.3 Stupeň známosti pachatele	121
12.4 Oznámení znásilnění na policii	122
12.5 Sexuální násilí u mužů	122
Diskuse	122
Závěry	124
13 Zdroje informací o sexualitě	125
Výsledky	126
Diskuse	127
Závěry	129
Závěr	130
Literatura	134
Příloha	147

Nejrůznější informace o sexualitě a sexuálním chování nás obklopují každodenně. Sexualita je zdrojem silných citových hnutí. Přináší tak lidem rozkoš, radost a potěšení na straně jedné, a úzkosti, deprese a sexuálně přenosné nemoci na straně druhé. K objektivnímu pohledu na celou oblast sexu je nepochybně užitečné mít k dispozici vědecky získaná data. Především proto, že o žádné jiné oblasti lidského života neexistuje tolik předsudků, falešných představ a mýtů. Svědky tohoto zkreslení jsme často i v naší každodenní klinické praxi, kdy tyto předsudky jsou nejednou hlavní příčinou mnoha problémů a nedorozumění mezi partnery. I z tohoto důvodu jsme se rozhodli zjistit, jaký je skutečný obraz sexuálního chování Čechů a Češek a jak se jejich sexuální jednání, postoje a zkušenosti vyvíjely v průběhu devadesátých let.

Náš výzkum, kterého výsledky předkládáme v této knížce, bylo možno realizovat i díky spolupráci a vstřícnosti mnoha našich kolegů. Poděkování patří především členům Národní komise pro řešení problematiky HIV/AIDS při Ministerstvu zdravotnictví ČR, kteří poskytli potřebné finanční prostředky pro oba uvedené výzkumy, pracovníkům demoskopické agentury DEMA, a. s., kteří provedli výzkum i jeho statistické zpracování na vysoké profesionální úrovni, ale např. recenzentům knihy doc. PhDr. Petru Mackovi, CSc., a MUDr. Radkinu Honzákovi, CSc., kteří jí věnovali potřebnou kritickou, ale současně laskavou péči. Současně je však podle našeho názoru potřebné na tomto místě zmínit i ty, kteří položili

základy výzkumu sexuálního chování u nás a na jejichž předchozí práce jsme navázali – za mnohé jmenujeme alespoň prof. PhDr. Stanislava Kratochvíla, CSc., prof. MUDr. Jana Rabocha, DrSc., MUDr. Jiřího Mellana. I těm patří díl zásluh na této knize.

Teoretická část

Vývojové trendy v oblasti sexuální morálky

Základními determinantami lidské sexuality jsou biologické dispozice vzniklé v průběhu fylogenetického vývoje. Lidská sexualita je z tohoto hlediska v mnohém – při srovnání s ostatními živočišnými druhy – specifická. Zvláštnosti lidské sexuality se projevují například v tom, že žena prožívá orgasmus (s tímto jevem se kromě samiček trpasličího šimpanze druhu *Pan paniscus bonobo* u subhumánních živočichů nesetkáváme), nebo v tom, že člověk nezná dobu říje a je vlastně sexualizován po celý rok. I tím je lidská sexualita do značné míry oddělena od rozmnožování.

Současně je však zřejmé, že lidské sexuální chování je v zásadě determinováno biologickými dispozicemi, nicméně okolnosti vnějšího prostředí mohou podstatně modifikovat jeho konkrétní projevy. Čím výše stojí živočich ve vývojové řadě, tím složitější je jeho sexualita a tím je více socializována v procesu učení. Každý člověk se rodí do určitého společenství, do určitého historického období charakterizovaného v rámci dané kultury i určitou sexuální morálkou, tedy kodifikovanými i nepsanými a pouze tradicí předávanými normami. Ty pak podstatným způsobem mají vliv na postoje i chování lidí. Vnější podmínky ovlivňují v rámci psychosexuálního vývoje dítěte mezi jiným i vytváření konceptu pohlavní role, pohlavní identity, partnerských vztahů, morálních postojů apod.

Pudovost člověka je od počátku lidských dějin regulována, ať už tabuizací, totemistickými mýty, náboženskými systémy

či zákony. Tyto normy, typické pro daný kulturní okruh, jsou pak předávány především rodinnou výchovou, vlivem školy, vrstevnických skupin a celým společenským prostředím (kulturními a náboženskými tradicemi, masmédií, politickými a filozofickými systémy).

Politické a filozofické systémy v nejobecnějším slova smyslu sankcionují konkrétní projevy sexuálního chování i sexuální morálky dané doby. Je proto pochopitelné, že obsah toho, co je v sexu považováno za „normální“, je do značné míry determinováno konkrétně historicky, a není tedy neměnné.

O tom, že naše pojetí sexuální morálky není univerzální, nás přesvědčují i výzkumy kulturních antropologů, kteří od počátku století přinášejí překvapující poznatky o odlišnostech sexuálního chování příslušníků relativně izolovaných společenství.

U některých tichomořských kmenů se kupř. setkáváme s úplně odlišným pojetím incestu, kdy se za incest považuje pohlavní styk s bratrem matky, ne však s vlastním otcem. Podobně tabuizován jako incest je v našich podmínkách i sex s dětmi – u indického kmene Laptšů je však naprosto obvyklý sexuální styk dospělých mužů s dívkami od šesti let, a to bez jakýchkoli negativních následků pro jejich psychosexuální vývoj. U některých polynéských národů je pak rituální polykání semene dospívajícími chlapci při felaci (tedy při dráždění penisu ústy) dospělých bojovníků znakem posilování maskulinity, zatímco v našich podmínkách je receptivní homosexuální chování spojováno spíše s feminitou. U příslušníků některých afrických kmenů je prezentace obnaženého a erigovaného penisu před ženou obvyklou výzvou k pohlavnímu styku. Je zřejmé, že tyto způsoby sexuálního chování by v naší kultuře nebyly tolerovány a byly by sankcionovány přímo ze zákona. Dalších příkladů je bezpočet.

Sexuální morálka našeho kulturního okruhu je ovlivněna především judeo-křesťanským pojetím sexuality, které přineslo v této oblasti podstatnou restrikcí původně velmi volně pojatých norem. Naše postoje v této oblasti jsou jistě výrazně konzervativnější než postoje starých Helénů či starých Slovanů, u nichž bylo v oblasti sexuálních projevů povoleno téměř vše, co nenarušovalo práva ostatních.

Zásadní změnou bylo před čtyřmi tisíci lety (v souvislosti se vznikem monoteismu) v tomto smyslu nové pojetí sexuality jako záležitosti čistě účelové, zaměřené výlučně na rozmnožování. Už ve Starém zákoně jsou neprokreativní formy sexuality trestány, homosexuální chování dokonce až smrtí. Tvrdě trestáno je i provinění biblického Onana (nezávisle na tom, zda se „provinil“ masturbací či přerušovanou souloží, o čemž se ostatně dodnes vedou mezi teology spory).

Relativně tolerantní postoje k sexualitě v dobách raného křesťanství byly ve středověku vystřídány podstatně větší restrikcí. Pregnantně formuloval křesťanské pojetí sexuální morálky ve 13. století Tomáš Akvinský, podle něhož je pohlavní styk povolen pouze za splnění tří podmínek: 1. pokud je proveden správným způsobem (tedy vaginální souloží), 2. se správným partnerem (tedy s manželem či manželkou) a 3. za správným účelem (tedy plozením dětí). Vše ostatní podle tohoto pojetí je nutné považovat za hříšné.

O vytrvalém přežívání těchto norem do současné doby poskytuje důkazy třeba zákonodárství USA – ve 23 státech unie je trestný homosexuální styk mezi muži, v některých státech je nepřipustná jiná forma soulože než v poloze misionářské (tedy tváří v tvář), ve státě Maryland a v District of Columbia je trestný styk orální genitální, v Severní Karolině je od roku 1985 z ideologických důvodů zakázána jakákoli prezentace odhaleného genitálu, a to dokonce včetně výuky medicíny, v jiných amerických státech existují zákony postihující styk předmanželský či mimomanželský.

V novější době vliv církví na sexuální chování v rozvinutých zemích postupně slábl, a to především s nástupem průmyslové revoluce. Ta s sebou přinesla změny tradičního způsobu života, koncentraci obyvatelstva v průmyslových centrech a rozpad tradičních hodnot patriarchální rodiny agrární éry. Stará náboženská doktrína však přetrvala v jiné podobě, přeložena do jazyka medicíny. Koncem minulého století byli teologové jako experti na sexuální chování vystřídáni psychiatry. Z hříchu se stala nemoc, z božího trestu degenerace. I když se medicínské pojetí už nedrželo všech tří postulátů Tomáše Akvinského (vyloučilo předpoklad o výhradně reprodukčním účelu pohlavního aktu), v podstatě zachovalo předpoklad

přiměřenosti sexuálního partnera a „normálního“ způsobu styku. Porušení těchto postulátů dodnes, i když s větší tolerancí, označujeme jako deviace v objektu a v aktivitě.

Až Freudova koncepce nevědomí, podle níž jsou sexuální pohnutky z hlediska vývoje rozhodující, a jeho odtabuizování masturbace a dětské sexuality umožnily počátkem našeho století první liberalizaci sexuální morálky. Freud provedl průlom do nezkoumané samozřejmosti normality, která nadále přestala být chápána jako předem daný stav zdraví, ale jako šťastná a náhodně se vytvořivší výslednice neustále přítomných deviantních dílčích pudů. Perverze pak zde není patologie ve vlastním slova smyslu, nýbrž jeden ze způsobů, jak se bránit konfliktům a úzkostem vznikajícím na podkladě určitých vývojových podmínek. Freud zjistil, že významnou součástí nevědomí jsou právě sexuální pohnutky, o kterých jedinec nechce vědět hlavně proto, že ho dvojí morálka měšťanské společnosti vychovávala k pokrytectví.

Přes narůstající sumu poznatků o sexualitě však byly překvapující výsledky práce Kinseyho a jeho spolupracovníků, kteří jako první začali ve čtyřicátých letech zkoumat sexuální chování na základě vyšetření velkých souborů obyvatelstva. Získaná data vyvrátila mnohé tvrdošíjně přetrvávající mýty. Poprvé bylo zjištěno, v jakém věku začínají lidé sexuálně žít, jak často onanují, jak jsou nevěrní svým manželským partnerům, jak často mají homosexuální zkušenosti. Výzkumy Williama Masterse a Virginie Johnsonové v padesátých letech přenesením vyšetřování lidských sexuálních aktivit do laboratoře dovršily deideologizaci a objektivizaci vědeckého zkoumání lidské sexuality.

Souběžně s rozvojem vědeckého poznání přispěl k osvobození společenských postojů z pout tradiční sexuální morálky i vývoj politický. Nejvýznamnější je z tohoto hlediska boj žen za politickou a sociální rovnoprávnost, jehož počátek lze datovat do druhé poloviny minulého století. I když primární byl boj žen za hlasovací právo, v požadavcích feministek už tehdy nechyběly ani snahy o sexuální osvobození, o řízení porodnosti, o právo ženy rozhodovat o počtu svých dětí.

Skutečné osvobození sexuality však bylo spojeno až s rozvojem antikoncepčních metod. Gumový kondom byl předsta-